

УДК 347.5 : 614 (4-6 ЕС)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.34>

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В ДЕЯКИХ КРАЇНАХ ЄС: В ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ МОДЕЛІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Забуга Ю.Ю.,

кандидатка юридичних наук,

старша наукова співробітниця

лабораторії дослідження проблем національної безпеки

у сфері громадського здоров'я

НДІ ВПЗ ім. академіка В.В. Сталісиса НАПрН України

Забуга Ю.Ю. Особливості інституту страхування професійної відповідальності медичних працівників в деяких країнах ЄС: в пошуках оптимальної правової моделі для України.

Громадське здоров'я, як один із складових елементів національної безпеки, передусім визначається захищеністю населення від поширення епідемій на території певної держави. Видається, що про його стан може свідчити і те, наскільки населення захищено від протиправних та несумлінних дій або бездіяльності медичних працівників. Останні під час виконання своїх професійних обов'язків із надання медичної допомоги можуть надати неякісну медичну послугу або навіть спричинити шкоду здоров'ю пацієнту чи позбавити його життя, що може потягнути за собою їх цивільно-правову та/або кримінальну відповідальність. Навіть у випадку притягнення медичного працівника до кримінально-правової відповідальності у нього або у медичного закладу, працівником якого він є, залишається обов'язок відшкодувати матеріальні збитки пацієнту за шкоду, завдану його здоров'ю. Аналіз же судової практики як у цивільних, так і кримінальних справах, свідчить про те, що на сьогодні є маловірогідним отримання такого відшкодування з боку медичного працівника навіть у судовому порядку. Для того, щоб змінити цю ситуацію, потрібно на законодавчому рівні закріпити інститут професійної відповідальності медичних працівників. У червні 2024 р. у першому читанні Верховною Радою України за основу було прийнято проект Закону України про самоврядування у сфері охорони здоров'я від 25.12.2023 р. (реєстр. № 10372), яким передбачається створення інституту страхування цивільної відповідальності представників медичних та фармацевтичних професій. Саме тому сьогодні важливе значення набуває пошук оптимальної правової моделі такого інституту. При цьому за основу може бути взято законодавство окремих країн ЄС (Литовської

Республіки, Латвійської Республіки та Федеративної Республіки Німеччина), яке регламентує інститут страхування професійної відповідальності медичних працівників. Тож у цій статті на підставі порівняння окремих положень цих законів буде здійснено виявлення всіх недоліків та переваг даного інституту.

Ключові слова: громадське здоров'я, національна безпека, медичні працівники, страхування професійної відповідальності, цивільна відповідальність, кримінальна відповідальність, матеріальна шкода.

Zabuga Y.Y. Peculiarities of the institute of professional liability insurance of medical workers in some EU countries: in search of an optimal legal model for Ukraine.

Public health, as one of the constituent elements of national security, is primarily determined by the protection of the population from the spread of epidemics on the territory of a certain state. It seems that its state can also be evidenced by the extent to which the population is protected from illegal and unscrupulous actions or inaction of medical workers. The latter, while performing their professional duties to provide medical care, may provide substandard medical services or even harm a patient's health or take his or her life, which may entail their civil and/or criminal liability. Even if a medical worker is held criminally liable, he or the medical institution of which he is an employee is still obliged to compensate material damage to the patient for the harm to his health. Analysis of judicial practice both in civil and criminal cases shows that today it is unlikely to obtain such compensation from a medical worker even in court. In order to change this situation, it is necessary to legislate the institute of professional liability of medical workers. In June 2024 in the first reading the Verkhovna Rada of Ukraine adopted as a basis the Draft Law of Ukraine on self-government in the field of health care dated 25.12.2023 (reg. No. 10372), which provides for the establishment

of the institute of civil liability insurance for representatives of medical and pharmaceutical professions. That is why today the search for the optimal legal model of such an institute is of great importance. In this case, the legislation of individual EU countries (the Republic of Lithuania, the Republic of Latvia and the Federal Republic of Germany) regulating the institute of professional liability insurance for medical professionals can be taken as a basis. Therefore, in this article on the basis of comparison of individual provisions of these laws will be realized the identification of all the disadvantages and advantages of this institute.

Key words: public health, national security, medical workers, professional liability insurance, civil liability, criminal liability, material damage.

Постановка проблеми. Складовою частиною національної безпеки України є громадське здоров'я. Про це свідчить тлумачення понять "національна безпека України" та "національні інтереси України", визначення яких міститься у пп. 9 та 10 ч. 1 ст. 1 Закону України "Про національну безпеку України" [1]. Видається, що одним із показників стану громадського здоров'я є захищеність населення від непрофесійних або недбалих дій медичних працівників, які під час виконання своїх професійних обов'язків можуть надати неякісну медичну послугу або навіть спричинити шкоду здоров'ю пацієнту чи позбавити його життя. Такі ж наслідки можуть настати і від кримінально-протиправної бездіяльності медичних працівників. В залежності від того, яка за ступенем тяжкості шкода здоров'ю була спричинена пацієнту під час надання медичних послуг, для медичного працівника може наставати цивільно-правова, а в окремих випадках – і кримінальна відповідальність за ст.ст. 134, 138, 139, 140, 141, 143 та 144 КК України. Останнє, що важливо, не виключає можливості притягнення медичних працівників і до цивільно-правової відповідальності. Аналіз цивільних справ, в яких йшлося про відшкодування пацієнтам матеріальних та (або) моральних збитків, завданими недбалим виконанням медичними працівниками професійних обов'язків, засвідчив, що у таких випадках позивачам-пацієнтам доволі важко відшкодувати матеріальну та моральну шкоду навіть у судовому порядку [2]. Та й самі випадки задоволення позовних вимог пацієнтів є вкрай поодинокими. Така ж ситуація спостерігається і у тих надзвичайно рідкісних випадках, коли медичного працівника визнають винним у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 139 та 140 КК України. Тож для того, щоб захистити майнові інтереси медичного закладу або самого медичного працівника, який під час виконання своїх професійних обов'язків,

спричиняє шкоду здоров'ю пацієнту, а також забезпечити право пацієнтів на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої під час недбалого та (або) неякісного надання медичної допомоги, в багатьох розвинених країнах світу не одне десятиліття успішно функціонує інститут обов'язкового страхування професійної відповідальності медичного працівника. Він закріплений на законодавчому рівні в низці країн ЄС та світу, проте в Україні подібний закон донині відсутній.

Мета дослідження. Метою цього дослідження є аналіз законодавства, яке регламентує обов'язкове страхування професійної відповідальності медичних працівників, у таких країнах ЄС, Литовська Республіка, Латвійська Республіка та Федеративна Республіка Німеччина (далі – ФРН) задля визначення потенційно оптимальної правової моделі для України.

Стан опрацювання проблематики. Варто відзначити, що в більшості країн світу інститут страхування професійної відповідальності було запроваджено багато років тому, тож зазвичай іноземні науковці проводять дослідження, які спрямовані на пошук шляхів вирішення проблем, які існують в межах інституту страхування цивільно-правової відповідальності всередині конкретної країни [3; 4]. Так, у статті "Professional liability insurance and medical error disclosure" швейцарськими вченими було проведено опитування респондентів у сфері охорони здоров'я, що дозволило констатувати проблему незадоволеності деяких швейцарських лікарень у послугах, що надають страхові компанії із страхуванні відповідальності лікарів та визначити шляхи подальшого вирішення цієї проблеми з урахуванням світових тенденцій до підвищення гнучкості та забезпечення інформованості щодо медичної помилки [5]. В Україні ж питання страхування професійної відповідальності медичних працівників також є досить актуальним і перебуває в колі наукових інтересів таких дослідників, як С.Б. Булецу, Н.С. Василевська, Н.В. Вороніна, І.В. Горіславська., І.М. Дрозд, Р.В. Олійник, Р.А. Майданик, С.Г. Стеценко, В.Ю. Стеценко, О.Г. Рогова, В.О. Токарева, О.А. Файер та інших вчених. Разом із тим, аналіз праць вказаних науковців свідчить про те, що вони переважно констатують необхідність впровадження інституту професійної відповідальності медичних працівників в Україні шляхом пропозиції щодо внесення відповідних змін у законодавство про охорону здоров'я. Головні дискусії ведуться навколо того, чи потрібно впроваджувати систему відповідальності за наявності вини чи без неї (шведська модель страхування цивільно-правової відповідальності медичного працівника). Питання ж про те, як має виглядати правова модель такого інституту, який безсумнівно не-

обхідно впроваджувати в Україні, залишається відкритим.

Виклад основного матеріалу. Чинний Закон України "Про страхування" від 18.11.2021 р. № 1909-IX не передбачає обов'язку для державного, комунального чи приватного закладу охорони здоров'я або медичного працівника, який надає медичні послуги як ФОП, страхувати цивільно-правову відповідальність медичних працівників за шкоду, завдану пацієнтам [6]. Це обумовлено тим, що згаданий закон взагалі не поділяє страхування на обов'язкове та добровільне. Відсутня норма, яка б встановлювала такий обов'язок, і в українському законодавстві у сфері охорони здоров'я. Саме тому наразі зазначений вид страхування є добровільним і здійснюється лише окремими приватними закладами охорони здоров'я щодо медичних працівників, які виконують вкрай ризиковану роботу (зокрема, йдеться про хірургів, нейрохірургів, анестезіологів, стоматологів, акушерів-гінекологів, стоматологів-ортопедів), а також за власною ініціативою окремими медичними працівниками, які здійснюють господарську діяльність відповідно до ліцензії на здійснення медичної практики, тобто діють як ФОП.

Спроби запровадити інститут страхування цивільно-правової відповідальності медичних працівників в Україні здійснювались неодноразово. До останніх спроб варто віднести реєстрацію 31.01.2024 р. у Верховній Раді України (далі – ВРУ) проекту Закону про внесення змін до Закону України "Про страхування" та деяких інших законодавчих актів України щодо обов'язкового страхування відповідальності медичних працівників № 10452. Проте вже 03.09.2024 р. цей законопроект було знято з розгляду через недосконалість окремих його положень. Сприяло цьому й те, що 06.06.2024 р. в першому читанні ВРУ за основу було прийнято проект Закону України про самоврядування у сфері охорони здоров'я від 25.12.2023 р. (реєстр. № 10372) [7]. До його новел, які є цікавими в межах цього дослідження, слід віднести дві пропозиції: 1) закріпити на законодавчому рівні поняття "лікарська помилка"; 2) запровадити інститут страхування цивільно-правової відповідальності медичних та фармацевтичних професій. Передусім у законопроекті пропонується внесення змін до ст. 4 чинного Закону України "Про страхування", згідно з якими положення ч. 1 цієї статті мають бути доповнені п. 19 наступного змісту: "клас 19 – страхування цивільно-правової відповідальності представників медичних та фармацевтичних професій". Також, у ст. 17 проекту Закону України про самоврядування у сфері охорони здоров'я від 25.12.2023 р. (реєстр. № 10372), яка має назву "Вища Рада палати", зазначено, що саме цей колегіальний орган

має сприяти впровадженню системи страхування професійної відповідальності представників медичних та фармацевтичних професій. В першому читанні було запропоновано доповнити текст законопроекту від 25.12.2023 р. (реєстр. № 10372) ст. 14-2 "Професійне самоврядування медичних та фармацевтичних професій", де серед основних завдань діяльності професійного самоврядування медичних та фармацевтичних професій була названа "підтримка розвитку страхування цивільної відповідальності представників медичних та фармацевтичних професій" (п. 13 ч. 2 ст. 14-2) [8]. Тож аналіз цих та ін. положень цього законопроекту (зокрема, ст. 7, ч. 2 ст. 8, ч. 5 ст. 11, ч. 6 ст. 17) дає підстави зробити такі висновки:

1. Вочевидь, на сьогодні в Україні поки що йдеться про збереження добровільного страхування цивільно-правової відповідальності медичних та фармацевтичних працівників, проте мають бути створені умови для збільшення кількості випадків такого страхування. Оскільки наразі в Україні діє система страхування за наявності вини медичного/фармацевтичного працівника, то вочевидь планується залишити саме цю систему, про що свідчить прагнення закріпити на законодавчому рівні поняття лікарської помилки, зміст якої доволі по-різному тлумачиться серед науковців [9]. Якщо ж йдеться про запровадження обов'язкового страхування професійної відповідальності медичних та фармацевтичних працівників, то постає питання, чому ця умова (наявність страхування) не визнана як підстава для отримання свідоцтва про право на провадження діяльності у сфері охорони здоров'я (ч. 2 та 3 ст. 8 законопроекту)?

2. Вказаний законопроект, прийнятий за основу в першому читанні, лише запроваджує підстави для подальшого впровадження інституту професійної цивільно-правової відповідальності медичних/фармацевтичних працівників.

Багато важливих питань при цьому залишаються відкритими, зокрема:

1) хто має виступати страховиком? Це має бути приватні страхові компанії, які вже діють на території України, до яких можуть бути висунуті додаткові вимоги для здійснення даного виду страхування, чи це має бути Фонд, який створений самими медичними закладами?

2) в якому розмірі медичні/фармацевтичні працівники або заклади охорони здоров'я, в яких останні працюють за цивільно-правовим чи трудовим договором, мають здійснювати страхові внески?

3) чи має залишатись система страхування цивільно-правової відповідальності медичного працівника за наявності вини, відповідно до якої страхова виплата (страхове відшкодування) пацієнтові здійснюється лише тоді, коли

вина медичного працівника у заподіянні шкоди пацієнтові доведена в судовому порядку, чи варто запровадити т. зв. систему страхування "без вини"? А відповідно, і що треба визнавати страховим випадком для відшкодування шкоди пацієнтові?

Видається, що задля пошуку виважених відповідей на поставлені запитання варто звернутися до досвіду зарубіжних країн, в яких запровадження інституту обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності медичних та фармацевтичних працівників було здійснено раніше, а тому його положення мали б пройти випробування часом. Для порівняння за основу було взяте законодавство таких країн ЄС, як Литовська Республіка, Латвійська Республіка та Федеративна Республіка Німеччина (далі – ФРН). При цьому критеріями для порівняння даного інституту виступають такі поняття, як "страхувальник", "страховик", "страховий випадок", "страховий премія (страховий платіж, страховий внесок)", "страхова виплата (страхове відшкодування)", які вживаються у тому значенні, в якому вони використовуються в чинному Законі України "Про страхування" від 18.11.2021 р. № 1909-IX (пп. 68, 66, 59, 53 та 50 ч. 1 ст. 1 даного Закону відповідно) [6].

У Литовській Республіці особливості страхування цивільно-правової відповідальності медичних працівників регламентується Законом Литовської Республіки "Про права пацієнтів та відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю" від 03.10.1996 р. № I-1562 із останніми змінами в ред. від 01.08.2024 р. (далі – Закону Литовської Республіки від 03.10.1996 р.) [10]. **Страхувальником** виступають заклади охорони здоров'я як ті, що входять до національної системи охорони здоров'я Литви, так і ті, що не входять до неї, але акредитовані для здійснення нагляду за особистим здоров'ям (далі – установи з нагляду за здоров'ям). Відповідно до ч. 1 та 4 ст. 16 Закону Литовської Республіки від 03.10.1996 р. вони *зобов'язані страхувати* свою цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну пацієнтам *законними діями* лікарів або працівників, що здійснюють догляд за хворими. Цікавим є той факт, що установи з нагляду за здоров'ям, які не застрахували своєї цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну пацієнтам, позбавляються права здійснювати нагляд за особистим здоров'ям (ч. 5 ст. 16 Закону Литовської Республіки від 03.10.1996 р.).

Страховиком у випадку страхування цивільно-правової відповідальності лікарів або працівників, що здійснюють догляд за хворими, які:

а) працюють в установах з нагляду за особистим здоров'ям Литовської національної системи здоров'я – виступає Державна лікарняна каса,

яка для цієї мети формує самостійний Фонд страхування цивільної відповідальності установ з нагляду за особистим здоров'ям за шкоду, заподіяну пацієнтам;

б) працюють в установах з нагляду за здоров'ям, що не належать до Литовської національної системи здоров'я – виступає або страхове підприємство, яке має право здійснювати страхування загальної цивільно-правової відповідальності відповідно до законодавства Литовської Республіки або Державна лікарняна каса, з якою укладається відповідний договір.

Страховий платіж закладів національної системи охорони здоров'я Литви диференціюється залежно від того, чи надають вони стаціонарну допомогу пацієнтам, чи ні. У випадку, якщо заклад охорони здоров'я надає таку допомогу, то вони перераховують 0,2% від розрахункового фонду заробітної плати лікарів і середнього медичного персоналу, якщо ні – то лише 0,1% від такого розрахункового фонду (ч. 1 ст. 16 Закону ЛР від 03.10.1996 р.) у Фонд страхування цивільної відповідальності установ з нагляду за особистим здоров'ям за шкоду, заподіяну пацієнтам, Державної лікарняної каси або у страхове підприємство. При цьому, якщо страховиком виступає страхове підприємство, то страхові платежі, як власно і розмір страхових виплат, порядок їх виплати та ін. умови страхування визначаються в договорах страхування.

Відповідно до ст. 18 Закону, **страховим випадком** є заподіяння шкоди пацієнтам, яку було завдано лікарем або працівником, який працює в закладі нагляду за здоров'ям, який уклав відповідно до вимог цього Закону договір страхування з Державною лікарняною касою. **Страхові виплати (страхові відшкодування)** виплачуються за рішенням комісії відповідно до затверджених Урядом порядком і розмірами, однак у розмірі не більше ніж 15 мінімальних місячних окладів. Шкода відшкодовується відповідно до розміру мінімального місячного окладу, що діяв на день подання до комісії клопотання про відшкодування заподіяної шкоди.

Примітним є той факт, що 20.12.2019 р. Наказом МОЗ Литовської Республіки було скасовано низку попередніх наказів, які регламентували порядок обов'язкового страхування цивільної відповідальності закладів охорони здоров'я за шкоду, заподіяну пацієнтам, роботу комісії з визначення шкоди, заподіяної здоров'ю пацієнтів, а також визначення мінімальних страхових сум цивільної відповідальності закладів охорони здоров'я [11]. Це зумовлювалось тим, що система страхування професійної відповідальності "за наявності вини", яка діяла в Литовській Республіці до зазначених змін була визнана неефективною. На підтвердження цього наво-

дилися статистичні дані, які свідчили про те, що загальна сума страхових внесків, яка наприклад у 2017 р. становила 1,3 млн євро, суттєво перевищувала загальну суму компенсацій, яка становила трохи менше 130 тис. євро у тому ж році. Така цифра була пов'язана із тим, що лише у 35 випадках вдалось довести *вину* медичного працівника у заподіянні шкоди пацієнтові [12].

У Латвійській Республіці 25.10.2013 р. шляхом внесення змін до Закону Латвійської Республіки про права пацієнтів за прикладом шведсько-датської моделі був створений Фонд медичного ризику. Його загальні принципи діяльності були визначені у ст. 17 Закону Латвійської Республіки про права пацієнтів (в ред. від 28.06.2024 р.). Так, у ч. 1 цієї статті даного Закону зазначено, що фонди Фонду медичного ризику складаються з виплат медичного ризику та коштів фонду, стягнутих у регресному порядку. Порядок створення, накопичення та управління фондом медичного ризику визначається Кабінетом Міністрів [13]. Фонд медичного ризику є одночасно специфічним страховим інститутом і засобом захисту прав пацієнтів [14]. Із його впровадженням та створенням правових рамок його регулювання втрачає чинність Порядок обов'язкового страхування цивільної відповідальності практикуючого лікаря, затверджених Постановою Кабінету Міністрів Латвійської Республіки № 177 від 12.05.1998 р. [16].

Страховиком виступає Фонд медичного ризику, основні принципи функціонування якого визначаються Правилами діяльності фонду медичного ризику, затверджених Постановою Кабінету Міністрів Латвійської Республіки від 05.11.2013 р. № 1268 [15]. Відповідно до п. 2 цієї постанови функціонування Фонду медичного ризику забезпечують такі установи, як:

1) Інспекція охорони здоров'я, яка проводить експертизу, складає висновок і визначає розмір шкоди у відсотках, а також оцінює зв'язок медичних витрат із пом'якшенням або усуненням наслідків заподіяної пацієнтові шкоди та ухвалює рішення про виплату компенсації або про відмову в її виплаті;

2) Національна служба охорони здоров'я, яка управляє Фондом медичного ризику та виплачує компенсації з Фонду медичного ризику [15].

Страхувальниками відповідно до законодавства є медичні працівники, які працюють у медичному закладі або самі медичні заклади.

Страхові платежі (страхові внески) визначені у п. 20 Правил діяльності фонду медичного ризику. Відповідно до його положень, медичний заклад щоквартально здійснює платежі до Фонду медичного ризику в розмірі однієї чверті річної суми платежу за ризик шляхом зарахування відповідної суми на видатковий рахунок відповідної підпрограми основного бюджету,

відкритий у Державному казначействі, у строк, зазначений у рахунку. Ризиковий платіж також може бути виплачений одним платежем [15]. У пп. 24–26 цих Правил передбачені формули розрахунку для страхових внесків, а саме: (а) середньої плати за ризик на одного лікаря, (б) розмір ризику за кількістю місць роботи практикуючих лікарів за фахом у всіх медичних закладах, (в) щорічний платіж за ризик для медичних працівників, які працюють у медичному закладі.

Страховим випадком відповідно до ст. 16 Закону Латвійської Республіки про права пацієнтів виступає: а) шкода життю або здоров'ю пацієнту, заподіяної медичним персоналом, який працює в медичному закладі, своїми діями або бездіяльністю, або спричинена обставинами під час лікування; б) моральна шкода, завдана пацієнтові; в) право на відшкодування витрат, пов'язаних з лікуванням, якщо лікування було необхідним для запобігання або зменшення несприятливих наслідків шкоди життю чи здоров'ю пацієнта, заподіяної медичною особою або обставинами під час лікування [13].

Страхові виплати (страхові відшкодування) визначаються Інспекцією охорони здоров'я. При прийнятті рішення про виплату компенсації розмір компенсації, що підлягає виплаті за шкоду, розраховується інспекцією за формулою, визначеною у п. 13 Правил діяльності фонду медичного ризику. При цьому у п. 12 цих правил наданий перелік випадків, коли Інспекція охорони здоров'я може відмовити пацієнтові (заявнику) у виплаті компенсації. Правил діяльності фонду медичного ризику).

Науковці зазначають, що запровадження Фонду медичного ризику свідчить про те, що у моделі цивільно-правової відповідальності медичних працівників цивільно-правові принципи замінюються принципами адміністративного процесу. Так, основа роль у процесі відшкодування шкоди пацієнту відведена Інспекції охорони здоров'я, яка наділена компетенціями проводити експертизу, а також визначати розмір збитку у відсотках. При цьому виключається можливість впливу на прийняття позитивного рішення про страхове відшкодування з боку пацієнтів, оскільки Інспекція має право витребувати лише медичні документи пацієнта, при цьому контакту між пацієнтом і працівником інспекції не відбувається, а отже і виключається корупційна складова [14].

У ФРН **страхувальниками** виступають медичні працівники, які практикують в державних чи приватних медичних закладах, а також ті, які надають медичні послуги самостійно на підставі ліцензії. Обов'язок для вказаної категорії осіб страхувати свою професійну відповідальність закріплений у § 21 Типового професійного кодексу поведінки для лікарів, які практикують

у Німеччині ((Muster-)Berufsordnung für die in Deutschland tätigen Ärztinnen und Ärzte або т.зв. MBO). Відповідно до його положень жінки-лікарки та лікарі-чоловіки зобов'язані належним чином застрахувати себе від відповідальності в рамках своєї професійної діяльності [17]. **Страховиком** відповідно до § 113 Закону про договір страхування (Gesetz über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz або VVG) у випадку обов'язкового страхування виступає страхова компанія, уповноважена вести діяльність у Німеччині. При цьому, відповідно до § 113 вказаного Закону страховик зобов'язаний підтвердити страхувальнику наявність обов'язкового страхування із зазначенням страхової суми та правової підстави, на якій ґрунтується страхове зобов'язання, а також суттєві ключові моменти змісту договору та засвідчити, що укладене страхування відповідальності відповідає вимогам, що відповідають нормам, передбаченим відповідним обов'язковим страхуванням відповідальності [18]. Згідно з § 114 Закону про договір страхування ФРН мінімальна страхова сума за обов'язковим страхуванням, якщо інше не встановлено законом, становить 250 000 євро за один страховий випадок і один мільйон євро за всі страхові випадки в страховому році [18].

Положення щодо обов'язкового страхування професійної відповідальності для лікаря-стоматолога, який працює за контрактом (тобто спеціальні правила страхування професійної відповідальності медичних працівників) визначено і у § 95e «Страхування професійної відповідальності» П'ятої Книги «Обов'язкове медичне страхування» Соціального кодексу (Sozialgesetzbuch або SGB) [19]. У такому випадку **страхувальником виступає** «лікар, який працює за договором, зобов'язаний адекватно застрахувати себе від ризиків відповідальності, що виникають у зв'язку з його професійною діяльністю. При цьому, для таких лікарів встановлена законом мінімальна страхова сума повинна відповідати ринковій мінімальній страховій сумі зі страхування (стоматологічної) медичної та психотерапевтичної професійної відповідальності. Встановлена законом мінімальна **страхова сума** становить 3 мільйони євро за тілесні ушкодження та матеріальну шкоду за кожним страховим випадком. Обмеження виплати страховика за всю шкоду, заподіяну протягом одного року, величиною, меншою за двократну мінімальну страхову суму, не допускається. Примітним є той факт, що мінімальна страхова сума для професійних асоціацій, медичних центрів, роботодавців та уповноважених лікарів становить 5 млн. євро за тілесні ушкодження та матеріальний збиток за кожним страховим випадком. Виплати страховика за всю шкоду, заподіяну протягом одного року, не можуть бути обмежені більш ніж трикратною мінімальною страховою сумою.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави зробити такі висновки:

1. У світі система обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності медичного працівника розглядається як один із ефективних механізмів, з одного боку, захисту майнових інтересів медичного закладу або самого медичного працівника, який під час виконання своїх професійних обов'язків, спричиняє шкоду здоров'ю пацієнту, а з іншого – забезпечення права пацієнтів на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої під час недбалого та (або) неякісного надання медичної допомоги.

2. На сьогодні в Україні страхування цивільно-правової відповідальності медичних працівників здійснюється на добровільних засадах лише окремими приватними закладами охорони здоров'я або медичними працівниками, які працюють як ФОП. Разом із тим, окремої норми, яка б визначала даний вид страхування як обов'язкове для медичного чи фармацевтичного працівника, чинне законодавство про охорону здоров'я не містить.

3. Запровадження системи обов'язкового страхування професійної відповідальності медичного/фармацевтичного працівника є лише «справою часу», про що свідчить аналіз положень проекту Закону України про самоврядування у сфері охорони здоров'я від 25.12.2023 р. (реєстр. № 10372), прийнятого ВРУ у червні 2024 р. за основу в першому читанні.

4. Вказаний законопроект на сьогодні лише створює правові засади для подальшого нормативного закріплення даного інституту в Україні. До того ж, на сьогодні не можна зробити однозначну відповідь на питання, чи передбачається запровадження обов'язку для медичного/фармацевтичного працівника застрахувати свою цивільно-правову відповідальність перед пацієнтом чи має залишитись добровільне страхування для згаданих осіб.

5. Для України доцільним залишається пошук оптимальної правової моделі інституту страхування цивільно-правової відповідальності медичних та фармацевтичних працівників. Із цією метою було проаналізовано законодавство у сфері охорони здоров'я трьох країн ЄС (Литовської Республіки, Латвійської Республіки та ФРН), де цей інститут функціонує тривалий час. Порівнянню зазнавали такі

6. Відповідний аналіз показав, що у Латвійській Республіці із 2013 р. замість правової моделі страхування професійної відповідальності медичних працівників «за наявності вини» була запроваджена правова модель такого страхування «без вини», оскільки був створений Фонд медичного ризику. У Литовській Республіці із 2019 р. також намагались узаконити систему професійної відповідальності медичних праців-

ників "без вини" через те, що система страхування за "наявності вини" себе не виправдала. На сьогодні там створений і функціонує Фонд страхування цивільної відповідальності установ з нагляду за особистим здоров'ям за шкоду, заподіяну пацієнтам, створений Державною лікарняною касою. В Німеччині же інститут страхування професійної відповідальності медичних працівників функціонує доволі давно, і в цілому, законодавство у сфері страхування є доволі прогресивним.

7. Україні потрібно було б скористатися досвідом таких країн, як Латвійська Республіка та Литовська Республіка, який засвідчив про неефективність функціонування системи професійної відповідальності медичного працівника тільки у випадку доведення його вини у судовому порядку, у зв'язку з чим ці країни були вимушені запровадити «шведську модель» професійної відповідальності медичних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII / База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 11.11.2024).
2. Забуга Ю.Ю. Проблемні питання цивільно-правової відповідальності медичних працівників в Україні. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 23-24. С. 123-124
3. Nguyen Thi Bao Anh. Medical malpractice liability insurance: Comparision of Vietnam to some European countries. *CTU Journal of Innovation and Sustainable Development*, 2020. Vol. 12, No. 3. Pp. 73–79. DOI: 10.22144/ctu.jen.2020.026.
4. Çelik C, Ata U, Kamalak M. Türkiye’de Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasının Geleceği, Teminat Adeti ve Hekim Sayısı Karşılaştırması. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 2021; 43(6):705-8. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/otd/issue/64957/950369> (дата звернення: 11.11.2024).
5. Stuart McLennana, David Shawa, Agnes Leua, Bernice Elgera. Professional liability insurance and medical error disclosure. *Swiss Medical Weekend*, 2015. Vol. 145. № 2728. Pp. 1–5. DOI:10.4414/smw.2015.14164.
6. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 11.11.2024).
7. Проект Закону про самоврядування в сфері охорони здоров'я в Україні 10372 від 25.12.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43447> (дата звернення: 11.11.2024).
8. Про прийняття за основу проекту Закону України про самоврядування в сфері охорони здоров'я в Україні : Постанова Верховної Ради України від 06.06.2024 № 3790-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3790-20> (дата звернення: 11.11.2024).
9. Gornostay A., Ivantsova A., Mykhailichenko T. Medical error and liability for it in some post-soviet countries (Belarus, Kazakhstan, Moldova, Ukraine. *Wiadomosci lekarskie*. 2019. Tom LXXII, nr. 5 cz. I, pp. 877-822.
10. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.31932?jfwid=-14ke1xympp> (дата звернення: 11.11.2024).
11. Dėl kai kurių Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymų pripažinimo netekusiais galios : Įsakymas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2baa28d1232711eab86ff95170e24944?jfwid=n3s6338ft> (дата звернення: 11.11.2024).
12. Полякова Д.С. Литва устанавливає режим відповідальності «без вини» для медработників. URL: www.umj.com.ua/uk/novyna-136051-litva-ustanavlivaet-rezhim-otvetstvennosti-bez-viny-dlya-medrabotnikov (дата звернення: 11.11.2024).
13. Pacientu tiesību likums: Saeima. URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=203008> (дата звернення: 11.11.2024).
14. Aldis Liepiņš A., Vētra J. Transformācijas process ārstniecības personu civiltiesiskās atbildības regulējumā. Rīgas Stradiņa universitāte. URL: <https://www.rsu.lv/zinatniskie-raksti/transformacijas-process-arstniecibas-personu-civiltiesiskas-atbildibas> (дата звернення: 11.11.2024).
15. Ārstniecības riska fonda darbības noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr. 1268. URL: <https://likumi.lv/ta/id/262102-arstniecibas-riska-fonda-darbibas-noteikumi> (дата звернення: 11.11.2024).
16. Prakses ārsta civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas kārtība: Ministru kabineta noteikumi Nr. 177. URL: <https://likumi.lv/ta/id/48117-prakses-arsta-civiltiesiskas-atbildibas-obligatas-apdrosinanas-kartiba> (дата звернення: 11.11.2024).

17. Muster-Berufsordnung für die in Deutschland tätigen Ärztinnen und Ärzte. URL: https://www.bundesaerztekammer.de/file-admin/user_upload/BAEK/Themen/Recht/Musterberufsordnung-AE_09.05.2024.pdf (дата звернення: 11.11.2024).
18. Gesetz über den Versicherungsvertrag. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/devvg_2008/index.html#BJNR263110007BJNE011400000 (дата звернення: 11.11.2024).
19. Sozialgesetzbuch. Fünftes Buch (V). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_5 (дата звернення: 11.11.2024).